

Poučné evangelium Konstantina Preslavského.
Různé přístupy ke zpracování památky a její místo
mezi homiletickými texty raného období slovanského písemnictví

Ve dnech 25.–27. 4. 2023 se v bulharské Sofii uskutečnila mezinárodní vědecká konference **Учителното евангелие на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX–XIII в.): филологически и интердисциплинарни ракурси [Poučné evangelium Konstantina Preslavského a jihoslovanské překlady homiletických textů (9.–13. stol.): filologické a interdisciplinární hledisko]**, zaměřená na problematiku překladů homiletických textů do staroslověnštiny v nejstarším období pěstování slovanské písemné tradice. Vzhledem k tomu, že ediční, textologické a lexikografické zpracování homiletických děl má v rámci paleoslovenistiky svá specifika, byla konference přes svou relativně úzkou žánrovou a časovou vymezenost tématu bohatá na prezentace různých přístupů k dané problematice, metodologii a hodnocení výsledků bádání.

Konference byla organizována v rámci výzkumného projektu „Slovní bohatství Poučného evangelia Konstantina Preslavského: staroslověnsko-řecký a řecko-staroslověnský index“¹⁾ (dále „Slovní bohatství“). Jejím cílem bylo v první řadě prezentovat současný stav práce na staroslověnsko-řeckém a řecko-staroslověnském indexu k památce a dále konzultovat některé dílčí problémy v diskuzích s dalšími odborníky. *Poučné evangelium* Konstantina Preslavského je sbírka 51 homilií, respektive výkladů evangelních úryvků, které se čtou o nedělích během liturgického roku. Tato sbírka homilií byla sestavena na přelomu 9. a 10. stol. Konstantinem Preslavským, který většinu textu přeložil z řečtiny. Jde především o řecké kateny, tedy výkladové texty k evangeliím, a v menší míře také o texty Jana Zlatoustého.²⁾ Výklady jednotlivých úryvků evangelií jsou pak doprovázeny autorskými úvody a závěry, které sepsal – jak je dnes všeobecně přijímáno – Konstantin Preslavský přímo ve staroslověnině.

Konference probíhala v Komplexu antické Serdiky v historickém centru Sofie. Po oficiálním zahájení v úterý 25. 4. vystoupili s plenárními referáty dva proslulí němečtí slavisté, kteří se dotkli obecnějších otázek spojených s *Poučným evangeliem* Konstantina Preslavského. Christian H a n n i c k se zamýšlel nad liturgickým využitím *Poučného evangelia* a Roland M a r t i se pokusil zhodnotit místo této památky v kontextu staroslověnské písemné tradice. Nakonec L o r a T a s e v a v krátké prezentaci seznámila přítomné s cíli a dílčími výsledky zmíněného zastřešujícího projektu „Slovní bohatství“.

Ostatní příspěvky přednesené během dalších dvou dní by se daly rozdělit do tří větších tematických okruhů: 1. zkoumání *Poučného evangelia* jako textu, 2. zkoumání staroslověnských památek typologicky příbuzných *Poučnému evangeliu* či s podobnou problematikou, 3. využití výpočetní techniky při zpracování staroslověnských památek a staroslověnských lexikografických příruček.

Referáty prezentované ve středu 26. 4. se týkaly především rozboru konkrétních částí textu *Poučného evangelia*, lexikální a textologické analýzy a jeho srovnání s jinými staroslověnskými památkami. V referátu Ivana D o b r e v a zazněly úvahy o roli Konstantina Preslavského a jeho díla v nejstarším období pěstování staroslověnského písemnictví. Dobriela K o t o v a hovořila o cizojazyčných předlohách některých částí úvodů a závěrů k homiliím, které byly dosud považovány za autorské dílo Konstantina Preslavského, G e o r g i M i t o v se věnoval ohlasům díla Isidora z Pelusie v *Poučném evangeliu*. Dva referáty byly věnovány problematice biblických citátů ve staroslověnských památkách, především pak metodologii jejich vymezení: Petra S t a n k o v s k a přednesla příspěvek o srovnání biblických citátů v *Poučném evangeliu* a v *Besédách Řehoře Velikého*, zatímco Preslava G e o r g i e v a rozebírala citáty v překladu *Života sv. Grigorije Akragantského*.

Referáty J a v o r a M i l t e n o v a, E l e o n o r y G a l l u c c i, I v a n a P. P e t r o v a, E k a t e r i n y D i k o v y a L o r y T a s e v y s A l e s s a n d r e m M a r i e m B r u n i se věnovaly nejrůznějším aspektům slovní zásoby vyskytující se v *Poučném evangeliu*, problematice jejího zkoumání, zpracování a specifiky významu vybraných lexémů. Nikolaj N i k o l o v se zabýval otázkou konkrétního využití *Poučného evangelia* v době jeho vzniku a tato otázka byla opět

1) Projekt „Словното богатство на Учителното евангелие на Константин Преславски: старобългарско-гръцки и гръцко-старобългарски речници индекси“ je pod vedením Lory Tasevy řešen od konce roku 2020 v Ústavu balkanistiky s trakologickým centrem bulharské Akademie věd a je financován bulharským Fondem pro vědecký výzkum. Jeho cílem je zpracování indexů verborum za využití počítačových programů vytvořených speciálně k tomuto účelu. Více k projektu: [on-line] <<https://uchitelnoevangelie.eu/>>.

2) Identifikace textů Jana Zlatoustého jakožto cizojazyčné předlohy částí *Poučného evangelia*, které byly dosud považovány za autorské, je jedním z výsledků probíhajícího projektu.

otevřena i ve čtvrtek 27. 4. v referátu Tomáše Mikulky, který se zamýšlel nad účelem *Poučného evangelia* a nad různými možnostmi jeho užití v liturgické praxi. Především metodologickými otázkami při hodnocení možných textologických vztahů mezi různými díly homiletického charakteru se zabývali Dieter Stern (*Adhortatio ad poenitentiam* z 2. frizinské památky a *Homilie Klimenta Ochridského o mučednících a apoštolech*), Iskra Christova-Šomova (dvoji překlad *Slova na Uvedení Bohorodičky do chrámu* Germana Konstantinopolského) a Aneta Dimitrova (staroslověnský překlad textů Jana Zlatoustého ve sborníku *Andrianti*). Bezprostředně k problematice *Poučného evangelia* se vrátila zejména Maria Spasova podrobným rozbořem metafor spojených s představou stolu a jejich užití v Konstantinově díle.

Možnosti a úskalí, které nám přináší kvantitativní analýza výskytu vybraných lexémů, představil Achim Rabus obecněji a Thomas Daiber konkrétně na příkladu hodnocení frekvence krátkých a dlouhých forem zájmen v *Dialozích Řehoře Velikého*. Problematiku digitalizace staroslověnských textů a využití výpočetní techniky při lexikografickém zpracování prezentovali na příkladech různých textů Andrej Bojadžiev (*Antiochovy pandekty*), Jürgen Fuchsbauer a Fabio Maion (*Dioptra*, zejména problém lemmatizace), Ana a Josip Mihaljević (*Slovník chorvatské redakce církevní slovanštiny*), Martin Ruskov a Lora Taseva (způsob počítačového zpracování indexů verborum k *Poučnému evangeliu*).

Konference byla svým obsahem a rozmanitostí pohledů na některé problémy velice bohatá, rozvinuly se důležité a inspirující diskuse, které jistě povedou k dalšímu zamyšlení se nad tématem a přispějí i k úspěšnému dořešení projektu a vytvoření indexů verborum k *Poučnému evangeliu*. Program konference, resumé referátů a některé z prezentací jsou zveřejněny na webové stránce projektu „Slovní bohatství“ (viz pozn. 1) a do poloviny roku 2024 bude knižně vydán sborník konferenčních příspěvků.

Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.
Praha

Petra Stankovska
stankovska@slu.cas.cz
ORCID: 0009-0002-5310-4324